

Ks. ZDZISŁAW LEC*

ZMAGANIA BOLESŁAWA I CHROBREGO WIELKIEGO Z HENRYKIEM II O MILSKO I ŁUŻYCE (1003-1018)

Na terenie Niemiec w X-XI w. silną władzę stanowiła dynastia saska Ludolfingów. Wówczas, w latach 919-1024 panowali tam następujący władcy: Henryk I, Otton I, Otton II, Otton III i św. Henryk II.

Otton I odniósł znaczne sukcesy polityczne i militarne. Otóż podporządkował sobie Słowian połabskich, państwo Mieszka I, Danię, w 955 r. pobił Węgrów na Lechowym Polu, zdobył Longobardię. Chronił od wrogów Stolicę Świętą, za co papież Leon XII w 962 r. koronował go na cesarza rzymskiego. Po niefortunnych 10-letnich rządach Ottona II jego następcą Otton III próbował odbudować uniwersalistyczną koncepcję cesarstwa rzymskiego, obejmującego chrześcijańską Europę. Według tej idei Germania, Galia, Italia i Słowiańszczyzna na równych prawach miały znaleźć się pod rządami cesarza rzymskiego. Prawo do rządów nad całą Słowiańszczyzną rościł sobie jednak Bolesław Chrobry Wielki¹. Henryk II zrezygnował z realizacji idei uniwersalistycznego cesarstwa i rozpoczął długoletnie wojny z Bolesławem Chrobrym, który – jak zaznaczono powyżej – uważał siebie za największego władcę wszystkich ludów słowiańskich. Do historiografii zmagania

* Zdzisław Lec – kapłan archidiecezji wrocławskiej, profesor doktor habilitowany (historia Kościoła), pracownik Katedry Historii Kościoła Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego.

¹ Między innymi prof. Stanisław Zakrzewski, wybitny znawca czasów króla Bolesława Chrobrego i cesarza Henryka II, nazywa Chrobrego Wielkim. Jestem zwolennikiem poglądów prof. Zakrzewskiego, dlatego w swoim artykule naszego genialnego władcę Bolesława Chrobrego również nazywam Wielkim. Dodać trzeba, że już kronikarz Gall Anonim nazywał naszego króla Bolesława Wielkim.

te weszły pod nazwą pierwszej, drugiej i trzeciej wojny z Niemcami. Był to okres 15-letnich (1003-1018) zmagania politycznych i militarnych Bolesława I Chrobrego² z Henrykiem II³.

Rok 1002 i początek 1003 r. to okres względnego spokoju w relacjach Bolesława Chrobrego i Henryka II. Jednak w marcu 1003 r. okazało się, że między władcami nie może być mowy o trwałym i długoletnim kompromisie. Wtedy marchia miśnieńska⁴, a przede wszystkim jej główny kraj Milsko⁵, była terenem najłatwiejszym do podboju, ponieważ Niemcy zajęli ten obszar stosunkowo niedawno, rzadko tutaj przebywali, byli skupieni w nielicznych załogach grodowych, wśród których nie brakowało Słowian z natury sprzyjających Bolesławowi. Chrobry, działając w porozumieniu z Guncelinem i powołując się na zgodę Henryka II, w maju 1002 r. zajął marchię miśnieńską na zachód od rzeki Bóbr⁶ wraz z miastami: Budziszyn, Strzała nad Łabą i Miśnia⁷. Sądził, że w drodze kompromisu z Henrykiem II uda mu się zatrzymać całą marchię miśnieńską jako lenno niemieckie. Stało się jednak inaczej. Pod koniec lipca 1002 r. w Merseburgu⁸, gdzie odbywały się rokowania pomiędzy Bolesławem Chrobrym a Henrykiem II, Chrobry

² Bolesław I Chrobry Wielki, książę, a od 1025 r. król Polski. Urodzony w 967 r., panował od 992 do 17 czerwca 1025 r. Książę Czech od 1003 do 1004 r. Zob. *Słownik władców polskich*. Red. Józef Dobosz [i in.]. Poznań 1997 s. 42-48.

³ Henryk II, święty, król Niemiec, król Włoch, cesarz rzymski. Urodzony 6 maja 973 r., panował od 1002 do 1024 r. Zmarł 13 lipca 1024 r. Król Niemiec od 1002 do 1024 r. Król Włoch od 1004 do 1024 r. Cesarz rzymski od 1014 do 1024 r. S. MIZIA. *Historia Śląska*. Wrocław 2000 s. 12.

⁴ Marchia miśnieńska została założona przez cesarza Ottona I na ziemiach Słowian Połabskich w 966 r. Dwa lata później jej stolicą stała się Miśnia. Od 1089 r. marchia przeszła we władanie dynastii Wettynów. Margrabiami Miśni w czasach Bolesława Chrobrego byli następujący margrabiowie: Ekkehard I (985-1002), Guncelin z Kuckenburga (1002-1009), Herman I (1009-1031). R. PYSIEWICZ-JĘDRUSIK. *Granice Śląska*. Wrocław 1998 s. 18.

⁵ W interesującym nas okresie częścią marchii miśnieńskiej było Milsko. Jest to kraina historyczno-geograficzna, której głównym miastem jest Budziszyn. Krainę tę zamieszkiwały plemiona słowiańskie Milczan. PYSIEWICZ-JĘDRUSIK. *Granice Śląska* s. 19.

⁶ Rzeka Bóbr znajduje się w południowo-zachodniej Polsce. Liczy 272 km i jest najdłuższym lewobrzeżnym dopływem Odry. Jej źródła znajdują się w Czechach na zboczu Zaclerskiego Grzbietu. PYSIEWICZ-JĘDRUSIK. *Granice Śląska* s. 21.

⁷ *Kronika Thietmara*. Księga V rozdz. 9-10. Poznań 1953; S. ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki*. Kraków 2006 s. 179-183.

⁸ Merseburg to po polsku Międzybórz. Miasto leży na przedgórzu gór Harzu, u ujścia rzeki Meisel do Sołtawy. Obecnie liczy ponad 30 tys. mieszkańców. W źródłach Merseburg wymieniany jest już około 850 r. W 1004 r. była tam siedziba biskupa diecezji. Biskupem Merseburga był m.in. Thietmar (ur. 25 lipca 975, biskup Merseburga 1009-1018, zm. 1 grudnia 1018), autor kroniki, który dość dokładnie, chociaż tendencyjnie, opisywał zmagania Henryka II z Bolesławem Chrobrym. MIZIA. *Historia Śląska* s. 13.

uzyskał Łużyce⁹ i Miłsko¹⁰, Miśnia została przyznana Guncelinowi¹¹, zaś obwód Strzały otrzymał Herman¹², bratanek Guncelina. Z Łużyc i Miłska Chrobry złożył hołd Henrykowi II, po czym po pożegnaniu, obdarowany, opuścił Merseburg¹³. W drodze powrotnej z Merseburga orszak Chrobrego¹⁴ został zaatakowany przez uzbrojonych rycerzy. Chrobry uznał Henryka II za odpowiedzialnego za ten zamach, dlatego spalił Strzałę, uprowadził ludzi i odciągał politycznie od Henryka każdego, kogo mógł¹⁵.

Jednak do formalnego zerwania pokoju zawartego w Merseburgu wówczas nie doszło. Stało się to dopiero w marcu 1003 r. za sprawą Czech. Bolesław Chrobry wykorzystał walkę o tron czeski, oślepił Bolesława Rudego¹⁶ i w marcu 1003 r. podążył do Pragi, aby objąć tamtejszy tron¹⁷. Czechy podlegały wówczas królowi niemieckiemu, który każdorazowo zatwierdzał wybór księcia. Księżę czeski był zaś zobowiązany do służby na rzecz króla niemieckiego. Wydaje się, że Chrobry nie powiadomił Henryka II o objęciu władzy w Pradze. Henryk II, zajęty problemami włoskimi, sprawę czeską Bolesława Chrobrego odwlekał, pozwalając mu rządzić w Czechach pod warunkiem zachowania posłuszeństwa i służby. Gdyby Chrobry odmówił, Henryk II zagroziłby mu wojną¹⁸. Wydaje się jednak, że Chrobry rozumiał, iż przyjęcie warunków Henryka II i tak nie uchroni go przed wojną, gdy

⁹ Łużyce to kraina położona między Kwisą i Łabą.

¹⁰ *Kronika Thietmara* V 18; *Słownik władców polskich* s. 44.

¹¹ *Kronika Thietmara* V 18. Guncelin z Kuckenburga w latach 1002-1009 był margrabią marchi miśnieńskiej.

¹² Herman był w bardzo bliskich stosunkach z Bolesławem Chrobrym, gdyż jego żoną była Regelinda, córka Emnildy i Bolesława Chrobrego. W latach 1009-1031 był margrabią Miśni.

¹³ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 183.

¹⁴ *Kronika Thietmara* V 18. Bolesław Chrobry ocalał dzięki pomocy margrabiego Henryka ze Szweinfurtu, księcia saskiego Bernarda i innych saskich sprzymierzeńców.

¹⁵ *Kronika Thietmara* V 18; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 184.

¹⁶ *Kronika Thietmara* V 30; Bolesław III Rudy (ur. ok. 945, zm. 1034) był księciem czeskim w latach 999-1002 i w 1003 r. Pochodził z dynastii Przemyślidów.

¹⁷ *Kronika Thietmara* V 30; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 185-187.

¹⁸ *Kronika Thietmara* V 31. Henryk II poprzez swoich posłańców proponował Bolesławowi: „Itaque, quo oportunitum tunc maxime sibi videbatur dissimulatis omnibus, quae eis acciderant, nuncios ad Bolizlaum misit, mandans ei, si teram nuper a se occupatam de sua gratia, ut ius antiquum poscit, retinere sibi in omnibus fideliter vellet servire, se eius voluntati in his assentire, sin alias, se armis illis velle contraire. Hanc legationem, etsi iustam et bene compositam, tamen Bolizlavus, indigne suscipiens, futuram ultionem merito promeruit”. W tłumaczeniu fragment ten brzmi następująco: „Przeto, nie zwracając uwagi na wszystkie krzywdy Czechów, uznał za najkorzystniejsze dla siebie wysłać posłów do Bolesława z następującą propozycją: jeżeli zgodzi się dzierżyć zajęta świeżo ziemię z jego [Henryka II] łaski, jak tego wymaga stare prawo, oraz służyć mu wiernie pod każdym względem, to on uzna jego wolę w tej sprawie, jeżeli zaś nie, to wystąpi przeciw niemu z siłą zbrojną. Bolesław odrzucił powyższą propozycję z oburzeniem, choć słuszną była i należycie uzasadnioną, i w ten sposób zasłużył sobie w pełni na karę w przyszłości”.

tylko poprawi się sytuacja Henryka II. Chrobry pragnął bowiem posiadać Czechy niepodległe Niemcom.

1. PIERWSZA WOJNA Z NIEMCAMI (1003-1005)

W marcu 1003 r. w Quedlinburgu¹⁹ Henryk II zawarł przymierze z Redarami²⁰ i Lutycami²¹. Nie ufał Sasom²², zaufaniem darzył jedynie arcybiskupa magdeburskiego Gizyliera. W sierpniu 1003 r. doszło do bardzo poważnej w skutkach wojny między Henrykiem a Bolesławem Chrobrym, który – jak wcześniej wspomniano – podporządkował sobie Łużyce z Miłskiem i Czechy z Morawami. Należy przypuszczać, że według ówczesnych zwyczajów Henryk II najpierw wysłał do Chrobrego posłów z zapowiedzią wypowiedzenia wojny. Wówczas wojska polskie podążyły do Bawarii z pomocą margrabiemu Henrykowi ze Szweinfurtu, który był sprzymierzeńcem Chrobrego. Na margrabiego bowiem skierował najpierw swój gniew Henryk II²³. W tym czasie Chrobry osobiście uderzył na marchię miśnieńską. Guncelin jednak nie oddał Miśni Chrobremu. Ten spustoszył więc kraj Głomaczów nad Łabą i dotarł do grodów Cirin (Zehren) i Mogilno (Mügeln)²⁴. Sprzymierzeńcy Bolesława Chrobrego przegrali zmagania z wojskami Henryka II, który z początkiem września 1003 r. zajął całą Bawarię²⁵. Margrabia szweinfurcki Henryk wraz z Brunonem, bratem króla Henryka II, schronił się u Chrobrego w Czechach²⁶.

Pod koniec 1003 r. Henryk II przebywał w Saksonii. W pierwszych miesiącach 1004 r. stanął na czele wyprawy na Milczan²⁷. Chociaż dowodził wojskami osobiście, wyprawa miała na celu spustoszenie kraju, gdyż głębokie śniegi uniemożliwiały poważniejsze działania. Margrabia szweinfurcki Henryk i Brunon po krótkim pobycie w Czechach podążyli na Węgry, gdzie u Brunona Bonifacego szukali pomocy, by pojednać się z Henrykiem II. Do tego pojednania wprawdzie doszło, ale sprzymierzeńcy Bolesława Chrobrego zostali surowo ukarani. Brunon, brat króla Henryka II, musiał zgodzić się na przyjęcie stanu duchownego,

¹⁹ *Kronika Thietmara* V 31; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 185. Miasto w środkowych Niemczech założone w 922 r., położone nad rzeką Bode, na północ od gór Harzu.

²⁰ *Kronika Thietmara* V 31. Redarowie byli plemieniem słowiańskim. Należeli do grupy plemion związku wieleckiego. Ich głównym grodem była Radogoszcz, gdzie czczono bóstwo o nazwie Swarozyc.

²¹ *Kronika Thietmara* V 31; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 186. Lutycy, podobnie jak Redarowie, byli plemieniem słowiańskim. Należeli do grupy plemion związku wieleckiego.

²² Trudno się dziwić, skoro wcześniej, w 1002 r., w niebezpieczeństwie utraty życia, okazali pomoc Bolesławowi Chrobremu.

²³ *Kronika Thietmara* V 38; F. ČAPKA. *Dějiny Země Koruny České v datech*. Praha 1998 s. 48.

²⁴ *Kronika Thietmara* V 36-37; A. GALAS, A. GALAS. *Dzieje Śląska w datach*. Wrocław 2001 s. 24.

²⁵ *Kronika Thietmara* V 38; S. SZCZUR. *Historia Polski. Średniowiecze*. Kraków 2004 s. 67.

²⁶ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 203-207.

²⁷ *Kronika Thietmara* V 38; SZCZUR. *Historia Polski* s. 67.

a Henryk szweinfurcki blisko rok spędził w więzieniu²⁸. Tymczasem Henryk II podążył do Włoch, gdzie 14 maja 1004 r. w Padwie został koronowany²⁹. W czerwcu 1004 r. był już w Niemczech, w Alzacji, a następnie w Saksonii. Tam na połowę sierpnia tego roku wyznaczył generalną wyprawę przeciwko Polsce³⁰.

W sierpniu 1004 r. Henryk II na czele Sasów oraz Bawarczyków podążył do Czech³¹. Bolesław Chrobry, świadomy grożącego mu niebezpieczeństwa, z oddziałem wojska w tajemnicy opuścił Pragę i udał się do Polski. Po zdobyciu Pragi Jaromir czeski 8 września 1004 r. złożył hołd królowi Henrykowi II³², a Bawarczycy za zgodą Henryka powrócili do swojej krainy. Henryk wraz z Sasami i Czechami, którzy opuścili Bolesława Chrobrego, udał się do kraju Milczan w celu zdobycia Budziszyna³³. Oblężenie grodu było trudne. Ostatecznie poseł Chrobrego poddał gród pod warunkiem puszczenia wolno całego wojska, co też się stało³⁴. W czasie tej kampanii Polska utraciła Czechy, Łużyce i Miłsko, którymi Chrobry zarządzał przez półtora roku. To jednak nie był koniec zmagania wojennych. Henryk postanowił bowiem ukarać Bolesława Chrobrego na jego własnej ziemi. Kolejną wyprawę wyznaczył na sierpień 1005 r.³⁵

Kampania z sierpnia 1005 r. miała być wyprawą wojsk z całego państwa. Można przypuszczać, że dopisali jednak głównie Bawarzy i Sasi, byli też obecni Czesi i Lutycy³⁶. Chrobry niestety nie zdołał zgromadzić wszystkich swoich wojsk i tylko przez siedem dni bronił przed Niemcami przeprawy przez Bóbr. Następnie musiał uciekać w głąb kraju. Przez Bóbr k. Krosna przepравиło się sześć legii niemieckich, za nimi ruszyła reszta wojsk Henryka, które podążyły za wojskami Chrobrego³⁷. 22 września Henryk i wojska saskie były już w Międzyrzeczu. Stamtąd ruszyły na Poznań, zatrzymując się zaledwie dwie mile od miasta. Następnie doradcy Henryka przybyli do Poznania, gdzie zawarli pokój z Chrobrym³⁸. Dokładnych warunków pokoju nie znamy. Jednakże wojnę tę Chrobry przegrał zarówno politycznie, jak i militarnie, tracąc Czechy właściwe i Łużyce wraz z Miłskiem. Wydaje się też, że Chrobry zmuszony został do zrzeczenia się zwierzchnictwa nad Pomorzem Zachodnim albo zgodził się na osadzenie tutaj jednego ze swoich przyrodnych braci, prawdopodobnie Świętopełka. Oprócz tego Chrobry mógł utrzymać Morawy,

²⁸ *Kronika Thietmara* VI 2; *Słownik władców polskich* s. 45

²⁹ *Kronika Thietmara* VI 6; SZCZUR. *Historia Polski* s. 67.

³⁰ *Kronika Thietmara* VI 10; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 207-208.

³¹ *Kronika Thietmara* VI 10; SZCZUR. *Historia Polski* s. 68.

³² *Kronika Thietmara* VI 12; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

³³ *Kronika Thietmara* VI 14; SZCZUR. *Historia Polski* s. 68.

³⁴ *Kronika Thietmara* VI 14-15; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

³⁵ *Kronika Thietmara* VI 19; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 209-210.

³⁶ *Kronika Thietmara* VI 22; SZCZUR. *Historia Polski* s. 68.

³⁷ *Kronika Thietmara* VI 26; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

³⁸ *Kronika Thietmara* VI 27; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 196, 211-212; *Słownik władców polskich* s. 45.

a Guncelin nadal pozostał margrabią Miśni. W październiku 1005 r. Henryk był już z powrotem w Saksonii. Trzeba jeszcze dodać, że wojna ta pokazała, że nie było możliwości zjednoczenia wszystkich Słowian przeciwko Niemcom. Ujawniła ona różnice polityczne Polski i Czech wobec Niemiec³⁹.

2. DRUGA WOJNA Z NIEMCAMI (1007-1013)

Druga wojna z Niemcami trwała od Wielkanocy 1007 r. do zjazdu w Merseburgu w Zesłanie Ducha Świętego 1013 r. W pierwszym okresie, obejmującym lata 1007-1009, Henryk II ograniczał się przede wszystkim do działalności dyplomatycznej. Natomiast Polska, dzięki działaniom zbrojnym Chrobrego i jego wojsk, odzyskała Łużyce i Milsko, w tym także gród Budziszyn⁴⁰.

W drugim okresie wojny (kampania 1010 r.) po Wielkanocy Henryk II zapowiedział wyprawę wojenną. W lipcu Niemcy zebrali swoje wojska w Białogrodzie⁴¹ nad górną Łabą, koło dzisiejszego Torgau. Wyruszyli na Łużyce, do miejscowości Jaryna⁴². W tym czasie Henryk II z powodu choroby musiał powrócić do Merseburga, natomiast część Sasów i Czesi wraz z księciem Jaromirem podszli aż pod Głogów. Do bitwy z Chrobrym wprawdzie nie doszło, jednak Niemcy pustoszyli kraj na zachód od Odry. Wracali przez kraj Milczan do Łaby i 22 września 1010 r. byli z powrotem w Merseburgu, Czesi zaś przez Śląsk szli prawdopodobnie na Kłodzko⁴³. Niemcy odzyskali część Łużyc na wschód od Czarnej Elstery, z grodami Dobry Ług i Lubusza. Natomiast przy Polsce pozostały Milsko, Zarowe i kraj Słupian, na granicy Łużyc należących do Bolesława znalazł się gród Sciciani (Zützen k. Luchau)⁴⁴.

W trzecim, ostatnim okresie drugiej wojny (kampania z 1012 r.) Henryk II wraz ze swoimi książętami planował napaść na Bolesława⁴⁵. Z kolei arcybiskup magdeburski Walterd uproszony przez posłów Chrobrego przybył do Sciciani⁴⁶. Miał tam zawrzeć z nim pokój, do czego jednak nie doszło⁴⁷. 24 lipca 1012 r. wojska niemieckie zorganizowały wyprawę wojenną koło miejscowości Zribenz⁴⁸

³⁹ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 196, 212-213.

⁴⁰ *Kronika Thietmara* VI 34; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 196, 255-265.

⁴¹ Dzisiaj jest to Alt Belgern na prawym brzegu Łaby, poniżej Mühlberg.

⁴² *Kronika Thietmara* VI 57. Ta miejscowość w Dolnych Łużycach, oczywiście po stronie niemieckiej, aktualnie nazywa się Gehren.

⁴³ *Kronika Thietmara* VI 58; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁴⁴ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 196, 265-267.

⁴⁵ *Kronika Thietmara* VI 67; SZCZUR. *Historia Polski* s. 69.

⁴⁶ Gród w Dolnych Łużycach. Dziś Zützen k. Luckau.

⁴⁷ *Kronika Thietmara* VI 69. Należy sądzić, że abp Walterd, podobnie jak inni feudałowie sascy, był nieprzychylny wojnie z Polską.

⁴⁸ Nazwa pochodzenia słowiańskiego, dziś Schrenz koło Halle.

i podążyły w okolice Białej Góry. Jednak w ostatniej chwili odstąpiono od wyprawy wojennej na Polskę, chcąc raczej wzmocnić militarnie marchię⁴⁹. 20 sierpnia 1012 r.⁵⁰ wojska Chrobrego zdobyły Lubusz, pozyskały ogromne łupy, spaliły gród i wróciły w swoje strony⁵¹. Bolesław odzyskał wtedy terytoria utracone w 1010 r. W tej fazie konfliktu nie wzięli udziału Lutyicy i Czesi⁵². W Czechach nastąpiła wówczas zmiana władcy, księcia Jaromira wypędził z Pragi jego brat Udalryk, któremu w 1012 r. Czechy w lenno przekazał Henryk II⁵³.

Sześcioletni okres wojen w styczniu 1013 r. posłowie Bolesława Chrobrego próbowali zakończyć rokowaniami w Allstedt z królem Henrykiem. Chodziło o zawarcie pokoju, który, jak zapewniali posłowie, ze strony polskiej miał zaprzyścić syn Bolesława Mieszko⁵⁴. Kilka dni później do Merseburga przybył Mieszko i złożył wobec króla hołd lenny⁵⁵. W maju 1013 r. również Bolesław Chrobry złożył przed królem Henrykiem II hołd lenny. W zamian otrzymał upragnione Łużyce i Miłsko⁵⁶.

3. TRZECIA WOJNA Z NIEMCAMI (1015-1018)

Traktat merseburski nie był jednak dziełem trwałym. Wprawdzie z początku Bolesław zajęty był sprawami na wschodzie, interweniując zbrojnie na Rusi⁵⁷, natomiast Henryka II absorbowały sprawy włoskie. One też sprawiły, że 14 lutego 1014 r. papież Benedykt VIII (1012-1024) w bazylice św. Piotra w Rzymie koronował Henryka II (1002-1024) na cesarza⁵⁸. Zmartwychwstanie Pańskie 25 kwietnia 1014 r. cesarz Henryk II obchodził w Padwie⁵⁹, w czerwcu był już w Bawarii, a w sierpniu 1014 r. w Lotaryngii. Jednak już z końcem 1014 r. planował kolejną wyprawę na

⁴⁹ *Kronika Thietmara* VI 69; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁵⁰ Bolesław Chrobry dowiedział się o nieoczekiwanej śmierci abp. Waltera. Postanowił to wykorzystać i zaatakował z powodzeniem gród Lubusz.

⁵¹ *Kronika Thietmara* VI 80; SZCZUR. *Historia Polski* s. 69.

⁵² Jaromir stracił łaskę Henryka II na rzecz swego brata Udalryka. Ponadto Henryk II w końcu uświadomił sobie, że bez pomocy Lutyków i Czechów nie jest w stanie pokonać tak potężnego władcy, jakim był Bolesław Chrobry. Dlatego Henryk II w 1012 r. potwierdził pokój z Lutykami. Zob. *Kronika Thietmara* VI 84.

⁵³ *Kronika Thietmara* VI 71; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 269-272. Jaromir uciekł wtedy do Niemiec. Szukał on m.in. poparcia u magdeburskiego arcybiskupa Walterda, ale ten był już wówczas umierający. Udalryk ukorzył się przed Henrykiem II, zapewnił o swej wierności i otrzymał od niego w lenno Czechy. Zob. *Kronika Thietmara* VI 83.

⁵⁴ *Kronika Thietmara* VI 89; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁵⁵ *Kronika Thietmara* VI 90; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 272-279.

⁵⁶ *Kronika Thietmara* VI 91; *Słownik władców polskich* s. 45.

⁵⁷ *Kronika Thietmara* VI 91; M. CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska*. Wrocław 2002 s. 40.

⁵⁸ *Kronika Thietmara* VII 1; R. FISCHER-WOLLPERT. *Leksykon papieży*. Kraków 1990 s. 362.

⁵⁹ *Kronika Thietmara* VII 2; CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska* s. 40.

Polskę. Po próbie rokowań z posłem Bolesława Chrobrego Stoigniewem, w których Henryk domagał się osobistego stawienia się przed nim Bolesława Chrobrego⁶⁰, i po perturbacjach związanych z synem Bolesława Mieszkiem⁶¹, cesarz postanowił zorganizować wyprawę wojenną na Polskę w lipcu 1015 r.⁶² Dodać w tym miejscu należy, że starannie przygotowywał się do tej wyprawy⁶³.

Po przekroczeniu Łaby i przybyciu do kraju Łużyc doszło do pierwszych konfrontacji zbrojnych. Potem przez Łużyce⁶⁴ wojska cesarza Henryka podążyły na Krosno nad Odrą⁶⁵. Po zaciętej walce z Polakami pod dowództwem syna Bolesława Chrobrego Mieszka, w której po obu stronach poległo wielu rycerzy, 3 sierpnia 1015 r. Niemcy sforsowali Odrę⁶⁶. Jednakże po kolejnej przegranej bitwie z rycerzami Bolesława Chrobrego cesarz Henryk musiał uciekać. Udał się więc najkrótszą drogą do Merseburga⁶⁷. Mimo kolejnych niepowodzeń we wrześniu i październiku 1015 r., Henryk II nie uważał się za pokonanego. Pewność siebie, zaciętość i upór nie pozwalały mu myśleć o pokoju i porozumieniu z Bolesławem Chrobrym⁶⁸.

Rok kolejny – 1016 – nie był naznaczony zmaganiem zbrojnymi Henryka II z Bolesławem Chrobrym. Henryka i jego najbliższe otoczenie zajmowały wówczas sprawy wewnętrzne dotyczące zachodnich ziem Niemiec oraz sprawy zewnętrzne związane z Europą Zachodnią⁶⁹. Do propozycji pokojowych Bolesława cesarz odnosił się z dużą ostrożnością i rozważą⁷⁰.

Pierwsza połowa 1017 r. to przygotowania Henryka II do kolejnej wyprawy na Polskę. Cesarz zabiegał wówczas o pomoc zewnętrznych koalicjantów w walce przeciwko Bolesławowi⁷¹. Pozyskał m.in. Czechów, Lutyków i Węgrów. Wojna z Niemcami rozpoczęła się w czerwcu. Cesarz i jego wojsko ruszyli na Polskę od Licykawy (Leitzkau) pod Magdeburgiem⁷². Koło Dobrego Ługu połączyli się z Czechami i Lutykami i wyruszyli na Krosno i Głogów, gdzie dotarli 9 sierpnia. Spod Głogowa wojska Henryka skierowały się na Niemczech⁷³. Przez miesiąc Niemcy

⁶⁰ *Kronika Thietmara* VII 9; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁶¹ Mieszko wysłany przez Bolesława Chrobrego z poselstwem do księcia czeskiego Udalryka został przez niego pochwycony i uwięziony. Na polecenie cesarza Henryka II został odesłany do cesarza, a następnie zwrócony Bolesławowi Chrobremu. Zob. *Kronika Thietmara* VII 10-12.

⁶² *Kronika Thietmara* VII 16; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁶³ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 279-284.

⁶⁴ *Kronika Thietmara* VII 16; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁶⁵ *Kronika Thietmara* VII 17; *Słownik władców polskich* s. 45.

⁶⁶ *Kronika Thietmara* VII 18; CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska* s. 41.

⁶⁷ *Kronika Thietmara* VII 20-23; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

⁶⁸ *Kronika Thietmara* VII 23-26; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 284-286.

⁶⁹ *Kronika Thietmara* VII 27-49; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 286-287.

⁷⁰ *Kronika Thietmara* VII 50-51; CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska* s. 41.

⁷¹ *Kronika Thietmara* VII 51-56; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 25.

⁷² *Kronika Thietmara* VII 57; CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska* s. 41.

⁷³ *Kronika Thietmara* VII 59; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 25.

oblegali Niemczech⁷⁴. W pierwszych dniach września Henryk przystąpił do szturmowania grodu, co jednak nie przyniosło oczekiwanych efektów. Wówczas postanowił zakończyć wyprawę i wrócić do Niemiec. Przez góry dotarł do Czech⁷⁵, a stamtąd do Merseburga, gdzie wraz ze swoim wojskiem dotarł 1 października⁷⁶. Od października do grudnia trwały rokowania polsko-niemieckie⁷⁷.

4. POKÓJ W BUDZISZYNIE W 1018 ROKU

Rokowania przeciągnęły się do stycznia 1018 r., kiedy do Budziszyna przybyło wielkie poselstwo niemieckie. Na czele poselstwa, składającego się z bp. Arnulfa, hrabiów Hermana i Teodoryka oraz komornika cesarskiego Fryderyka, stał arcybiskup magdeburski Gero. 30 stycznia 1018 r. na polskiej ziemi zawarto pokój. Tym razem nie pod przymusem, jak w Poznaniu w 1005 r., i nie na ziemi niemieckiej, jak w 1013 r.⁷⁸

Pokój budziszynski to najdonioślejszy w początkach naszej państwowości akt wobec Niemiec obok zjazdu gnieźnieńskiego w 1000 r. i koronacji królewskiej Bolesława Chrobrego w 1025 r. Osoby zawierające pokojowy traktat wcześniej wypowiedziały się i przyjęły Komunię św. Wymieniono zakładników. Kronikarz Thietmar nie wspomina o zobowiązaniach Bolesława Chrobrego wobec Henryka II. Natomiast Niemcy zobowiązali się do udzielenia pomocy Bolesławowi w wyprawie ruskiej⁷⁹. Chrobry otrzymał ziemię dolnołużycką, Miłsko i Morawy. Pokój z Polską przyniósł radość również w Niemczech⁸⁰.

PODSUMOWANIE

Wynik wojen (1003-1018) udowodnił, że siły obu przeciwników okazały się równe. Henrykowi II nie udało się pokonać Bolesława Chrobrego. Bolesław stracił Czechy, później Morawy, obronił jednak nie tylko ziemie ściśle piastowskie, ale i przynależność do nich Pomorza i Łużyc. Henryk II nie dopuścił wprawdzie do koronacji królewskiej Chrobrego, nie mógł jednak ostatecznie wymóc na Bolesławie hołdu. Pokój w Budziszynie w 1018 r. możni niemieccy zawarli na polskiej

⁷⁴ *Kronika Thietmara* VII 60, 63; CZAPLIŃSKI. *Historia Śląska* s. 42.

⁷⁵ *Kronika Thietmara* VII 63; *Słownik władców polskich* s. 45.

⁷⁶ *Kronika Thietmara* VII 65; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 25.

⁷⁷ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 287-292.

⁷⁸ *Kronika Thietmara* VIII 1; ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 292-293.

⁷⁹ *Kronika Thietmara* VIII 31-33. Dość dokładnie bp Thietmar opisuje w końcowych rozdziałach wyprawę Bolesława Chrobrego na Ruś i zajęcie wielkiego, jak na owe czasy, miasta Kijowa.

⁸⁰ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 293-297; GALAS, GALAS. *Dzieje Śląska w datach* s. 24.

ziemi, uznając niepodległość Bolesława, którego państwo wraz z Łużycami po 1018 r. było dla nich osobnym od Niemiec *regnum*. Wynik wojen z Niemcami był następstwem geniuszu politycznego i militarnego, jaki cechował Bolesława I Chrobrego Wielkiego⁸¹.

DER KAMPF VON BOLESŁAW I. CHROBRY DER GROSSE MIT HEINRICH II.
UM DIE LÄNDER MILSKO UND ŁUŻYCE (1003-1018)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Heinrich II. gab die Idee eines universalistischen Reiches auf, das sein Vorgänger Kaiser Otto III. vertrat, und unternahm langjährige Kriege mit Bolesław Chrobry, der sich als oberster Herrscher aller slawischen Völker betrachtete. Historiographie dieses Kampfes kam unter dem Namen des ersten, zweiten und dritten Krieges mit Deutschland. Es war eine Periode von fünfzehnjährigen (1003-1018) politischen und militärischen Kämpfen von Bolesław I. Chrobry mit Heinrich II. Die Ergebnisse dieser Kriege – Frieden in Budziszyn (Bautzen) abgeschlossen in 1018. – war die Folge des politischen und militärischen Genie, das den Bolesław I. Chrobry zeichnete aus.

Słowa kluczowe: Bolesław I Chrobry, Henryk II, średniowieczne wojny polsko-niemieckie, pokój w Budziszynie, historia Milska, historia Łużyc.

Key words: Bolesław I the Great, Henryk II, medieval Polish-German wars, peace in Budziszyn, history of Milsko, history of Łużyce.

⁸¹ ZAKRZEWSKI. *Bolesław Chrobry Wielki* s. 189.